

VOORMIDDAG

13/11/08 - Momentopnames

Dertien november 2008. Bijna driehonderd mensen vullen het congrescentrum Diamant in Brussel. De FRDO organiseert er zijn jaarlijkse forum rond het thema: "2050, nuluitstoot als doelstelling om het klimaat te beschermen? Hoe te komen tot een transitie van het energiesysteem in lijn met duurzame ontwikkeling?" Voor de meeste deelnemers zijn deze thema's niet echt nieuw, maar het is nuttig om de problemen duidelijk te stellen, een overzicht te brengen van de keuzes waar we voor staan, en pistes te schetsen voor de toekomst. Dat was de taak van de sprekers tijdens de voormiddag. Hieronder enkele citaten.

De klimaatproblematiek blijkt vandaag nog ernstiger dan tot voor kort gedacht. De laatste tijd bevestigen tal van aanwijzingen dat het klimaat sneller verandert dan voorzien. (...) Het World Wide Fund for Nature WWF merkt in zijn recente rapport "Climate change. Faster, stronger, sooner" op dat de Noordpool mogelijk al tegen 2013 volledig ijsvrij zou zijn in de zomer. (...) De kredietcrisis heeft aangetoond dat een financieel systeem waar uitsluitend het kortetermijn-denken heerst, economisch niet duurzaam is. Een democratisch overleg om onze toekomst en deze van onze kinderen te vrijwaren, is enorm belangrijk. Het zal al onze creativiteit vereisen.

ZKH prins Filip van België

Wij worden vandaag met tal van uitdagingen geconfronteerd, zoals de energiecrisis, de financiële crisis, de voedingscrisis... Om al deze uitdagingen aan te gaan, moeten wij nadenken over de manier waarop wij wonen, ons voeden, ons verplaatsen en energie produceren en verbruiken. Ik ben ervan overtuigd dat wijzigingen in ons dagelijkse gedrag, onze verplaatsingen, onze vrijetijdsbesteding, niet beperkend hoeven te zijn, maar integendeel een positieve weerslag kunnen hebben. Door nieuwe producten en andere activiteiten leren we op een andere manier te kijken naar en om te gaan met de wereld, en ook op sociaal vlak kan dit een verrijking vormen (...) Een echte duurzame ontwikkeling komt er pas door iedereen erbij te betrekken en rekening te houden met wat er bij de mensen leeft.

Paul Magnette, federaal minister van Klimaat en Energie

Vandaag zijn de signalen van het klimaat veel duidelijker dan tien jaar geleden. Wetenschappers zijn er nog meer van overtuigd dat de veranderingen van antropogene aard zijn. De basisdiagnoses daarentegen zijn dezelfde als tien of zelfs twintig jaar geleden. Tal van analyses en evolutiegrafieken die in de jaren tachtig werden opgesteld, zijn vandaag nog steeds actueel. Wat helaas evenmin veranderd is, is de realiteit van het probleem. Het is er nog steeds. De muur staat er nog altijd en wij zijn er nog een beetje dichterbij gekomen. En wij hebben het nog steeds even moeilijk om het begrip lange termijn te integreren in de politieke, economische, individuele besluitvorming (...) De komende jaren zullen wij nochtans onze levenswijze op verschillende gebieden grondig moeten herzien, zullen wij bepaalde strategische keuzes moeten maken. Bovendien zal de klimaatkwestie niet de enige zijn die wij zullen moeten oplossen. In deze zin is de huidige economische crisis misschien eerder een kans dan een bedreiging.

Jean-Pascal van Ypersele (UCL), vicevoorzitter van de IPCC

Vooruitzien is nodig, "gouverner, c'est prévoir". Bij uitstek in het klimaatdossier. (...) België moet dringend zijn energiemix afstemmen op de uitdagingen, met in het achterhoofd: bevoorradingzekerheid, klimaatgevolgen en betaalbaarheid. De regering is zich bewust van haar verantwoordelijkheid en zal nog in 2009 beslissen over de energiemix. De Federale Raad Duurzame Ontwikkeling, u met andere woorden, krijgt hierbij een belangrijke rol. De Raad zal het voorlopig rapport van het expertenpaneel bespreken. Nog in 2009 zullen de eerste beslissingen worden genomen.

Davine Dujardin voor Eerste minister Yves Leterme

De technologische oplossingen waarmee wij een koolstofarme samenleving kunnen bereiken, bestaan. En een aantal ervan zijn reeds volledig ontwikkeld. Verscheidene scenario's met een of andere combinatie van deze oplossingen, zijn haalbaar tegen een redelijke kostprijs in termen van BBP. Maar geen enkel van deze scenario's kan slagen zonder een sterk politiek engagement.

Bert Metz, IPCC

"We kunnen een probleem niet oplossen vanuit hetzelfde soort denken dat tot het probleem heeft geleid", zei Einstein. Aangezien de klimaatproblemen ontstaan zijn door de economische ontwikkeling los te zien van die van het milieu, zullen wij de klimaat- en energieproblemen enkel kunnen oplossen door deze kwesties binnen het perspectief van duurzame ontwikkeling te behandelen.

Nadine Gouzée, Task Force Duurzame ontwikkeling, Planbureau

Eindig vs oneindig

Wij moeten ons bezinnen over onze manier van leven in de 21ste eeuw, maar we kijken nog teveel naar de toekomst met de ogen van het verleden (...). Er bestaat een oneindigheid binnen een eindige wereld. Jonge mensen kunnen tegenwoordig in hun leven toegang hebben tot meer mensen, meer cultuur en meer kennis dan alle voorgaande generaties samen. Wij bevinden ons in een wereld die eindig is op het vlak van hulpbronnen, van ons vermogen om het milieu te veranderen. Maar er bestaat ook een oneindigheid, namelijk de cultuur, het genoeg van de relatie tot de andere. Wij lopen dus niet tegen de muur aan, maar gaan er omheen. Wij zullen de samenleving naar iets anders heroriënteren. Naar een samenleving die zich bovenal omschrijft als relationeel. De relatie tot de andere zal de nieuwe oneindigheid zijn. Het gaat om de verbeelding, we moeten een positief denkbeeld van de we-

reld van morgen creëren. Een toekomst waarin de zorg voor de planeet voorop staat, maar die ook ieders verwachtingen inzake levenskwaliteit inlost. Wij zullen alle jongeren op deze planeet permanent moeten bijscholen. Want diegenen die deze wereld in 2050 zullen leiden, verlaten nu reeds de schoolbanken.

Pierre Radanne, Gewezen voorzitter van Ademe (Frankrijk)

Hoe een diamant slijpen?

In mijn ogen is duurzame ontwikkeling als een diamant die wij moeten bewerken. En wij weten allemaal dat men een diamant slechts langs één kant tegelijk kan slijpen. Als wij naast de klimaatuitdaging ook nog eens alle andere problemen samen proberen te regelen die onder de noemer duurzame ontwikkeling vallen, lopen wij een groot risico om uiteindelijk niets grondig op te lossen en onze tijd te verliezen. Daarom pleit ik ervoor dat wij ons zouden concentreren op het klimaatbeleid. Laten we in de eerste plaats de energie-efficiëntie en de beperking van de CO₂-uitstoot aanpakken, en niet de demografische groei in China, de economische groei van de groeielanden, enz. Maar wees gerust, dit betekent niet dat wij de deur sluiten voor die andere aspecten van duurzame ontwikkeling, integendeel. (...)

De op kernenergie en fossiele brandstoffen gebaseerde economie die wij al jarenlang kennen, vormt de fundamentele oorzaak die tot een verkeerde evolutie van ons economisch stelsel heeft geleid. Het is zoals een wilde struik die zonder verzorging of onderhoud uitgroeit tot een enorme boom, maar dan wel een boom die geen vruchten draagt. Deze wildgroei is vooral tot uiting gekomen in de toename van de risico's. (...) Er zal slechts duurzame ontwikkeling zijn als die steunt op een duurzaam energiebeleid. (...) Kernenergie is ruimschoots aanwezig in tal van scenario's rond energiebeheer. Vanuit mijn standpunt bekeken

maakt kernenergie geen deel uit van de oplossing, maar behoort het tot het probleem. Naast haar verantwoordelijkheid in conflicten uit het verleden, is kernenergie technologisch, economisch, institutioneel en sociaal een fiasco. Wat men ons vandaag ter zake voorstelt, is alleen maar oude kost. De echte keuze bevindt zich bij de hernieuwbare energiebronnen. Energievormen die slechts duur lijken omdat hun factuur – in tegenstelling tot kernenergie – contant betaald wordt, zonder de risico's af te wentelen op de volgende generaties. (...) De vraag die vandaag rijst, is hoe wij onze levenswijze zullen doen evolueren om de energie-intensiteit ervan te verminderen. (...) Een dringende en snelle evolutie van onze levenswijze veronderstelt dat er een einde wordt gemaakt aan bepaalde gewoonten, dat er energiealternatieven worden ontwikkeld die voor iedereen toegankelijk zijn en dat onze fiscaliteit op een billijke en stimulerende manier wordt aangepast. Het gaat er niet om de mensen te veranderen, maar wel om hen te helpen hun voordeel te zien in wat wij hen zullen voorstellen. (...)

Aviel Verbruggen, Universiteit Antwerpen

NAMIDDAG

13/11/2008 - Brainstorming

Tijdens de namiddag is het publiek aan zet. De deelnemers aan het forum overleggen in 5 workshops over de energie- en klimaatproblematiek en over een langetermijnbeleid op dit vlak. Een aantal soms provocerende "teasers" moeten het debat op gang trekken. Vooruit kijken – tot 2050!- blijkt moeilijk, maar levert toch interessante ideeën op over wonen, werken en zich verplaatsen in de toekomst.

WONEN

Anders gaan wonen?

Geen twiifel mogelijk, het klimaatprobleem heeft ook te maken met onze huisvesting. De drie mogelijke oplossingen die tijdens deze workshop aan de zowat dertig deelnemers worden voorgesteld, zijn bekend. Naar woningen met een positieve energienorm of met minstens een lage energiestandaard gaan. Afstappen van de commerciële centra en bedrijventerreinen in de stadsrand die niet met collectief vervoer te bereiken zijn. Opnieuw leren leven in elkaars nabijheid (of op elkaar geplakt wonen, volgens critici) in plaats van versnipperde huisvesting.

Iedereen is het erover eens: wij moeten wel degelijk daarnaar streven. Tegen 2050.

Maar wat doen we om daar te geraken? Via welke concrete maatregelen? Aan welk tempo? Met welke stimulansen, welke eventuele sancties? Wanneer de onmiddellijk te nemen politieke maatregelen aan bod komen,

ontstaat geroezemoes in de vergadering. Wacht. En wat doet u met de kansarmen? En de huurders? Wat met verouderde gebouwen waarvan de energierenovatie te duur zou zijn? Volledige wijken die men objectief gezien beter helemaal zou slopen? Wachten we tot sociale woningen met een passieve standaard uit de grond schieten, terwijl wij nog niet eens op weg zijn daar naartoe...?

En hoe zit het bij dit alles met ons erfgoed? Met deze eeuwenoude gebouwen die getuigen van een indrukwekkend verleden, maar waarin men zich totaal niet bekommerde om de energie? Moeten zij ook gesloopt worden?

Ook andere bekende ideeën borrelen op: transition towns, derde investeerder, stadsverwarming... om maar

Het volledige verslag van deze dag kunt u raadplegen op <http://www.frdo-cfdd.be>

te zeggen dat de oplossingen veelvormig blijken en verbonden zijn met andere domeinen zoals mobiliteit, ruimtelijke ordening, cultuur... Er is nog stof tot nadenken tegen 2050!

MOBILITEIT

Verschillende paden volgen

Pierre Radanne had enkele uren voordien de toon gezet: "Vijftiend kilometer heen en terug rijden in de week, dat kan niet langer. Het is onbeschoft, het is zo 20ste-eeuws". Met deze boutade legde hij meteen de vinger op de wonde: onze hedendaagse mobiliteit vormt de kern van het probleem.

Voor onze verplaatsingen lijkt de horizon 2050 makkelijker te bevatten dan voor andere thema's. De workshop 'transport-mobiliteit' komt snel tot duidelijke voorstellen: relocatie van de activiteiten, uitbouwen van col-

lectief vervoer, voorrang aan zachte transportwijzen in de agglomeraties. Met als logisch gevolg een onvermijdelijke verdere stap: het geleidelijk verdwijnen van individuele verplaatsingswijzen die gebaseerd zijn op fossiele brandstoffen. De technologieën die dit mogelijk maken, zijn bekend. En daarnaast is er de informatica die het aantal onnodige verplaatsingen kan beperken. Maar opgepast, zo waarschuwen de deelnemers: de technologieën zullen niet alles op hun eentje oplossen. Er circuleren tal van verkeerde "goede oplossingen" die

het probleem enkel doorschuiven. En CO₂ is niet de enige boosdoener, ook andere emissies eisen onze aandacht op. En dan is er nog de menselijke factor, sommigen menen dat hun levenskwaliteit zal dalen wanneer hun mobiliteit beperkt wordt, anderen zijn niet tevreden met louter virtuele contacten... en het invoeren van individuele CO₂ quota is al helemaal een heikel punt. Maar toch is iedereen het erover eens dat alleen een slimme combinatie van verschillende van deze oplossingen een duurzame mobiliteit kan verzekeren tegen 2050.

CONSUMPTIE

Koolstofkaarten en quota?

Wij zijn allemaal bewuste consumenten. Een bekend refrein. Vandaar het eerste voorstel van deze workshop om bij elk product een koolstofkaart te voegen die de hoeveelheid koolstof aangeeft die is uitgestoten om het product tot bij de koper te brengen (productie en transport). En waarom geen individueel quotasysteem voor consumptie, of een belasting in verhouding tot het koolstofgehalte van een product? De koolstofkaart krijgt groen licht, maar quota, dat wordt ingewikkeld, en wat zal er dan nog van ons privéleven overblijven? Verder is er niet alleen het klimaat waarmee de

consument bij zijn aankopen rekening moet houden. Men verwacht van hem dat hij nog oog heeft voor de uitputting van hulpbronnen, kinderarbeid, fair trade enz. Dat wordt wel veel voor één etiket... Laten we ons dan op de meest schadelijke producten richten, om het eenvoudig te houden. Maar dan moeten er wel alternatieven bestaan. Niet vanzelfsprekend.

De reclame daarentegen, die zou een goede zondebok kunnen zijn. Het zou volstaan om reclame voor bepaalde producten te verbieden. Waarom dan niet meteen het product zelf verbieden, antwoordt iemand (er zweeft

een sigarettengeur door de lucht). En een moedige reclameman stelt: het is niet de reclame die de behoefte creëert, maar andersom. En het is aan de fabrikant en de wetgever om informatie te verstrekken, de reclamemensen voegen er het aspect "droom" aan toe. Dat is hun taak, ieder zijn business. Wanneer onze maatschappij duurzamer wordt, zal reclame volgen. Wanneer de discussie eens te meer uitmondt in een lapmiddel: meer verplichte vermeldingen in reclameboodschappen. Na "roken schaadt de gezondheid" binnenkort "vliegtuigreizen zijn schadelijk voor het milieu"?

PRODUCTIE

Geen weg terug

Iedereen roept het al jaren om ter hardst: als wij uit de koolstofval willen geraken, moeten wij het volledige systeem herzien. De teasers in deze workshop zijn dan ook verregaand. De energieproductie en dienstverlening decentraliseren in lokale netwerken? A priori een goed idee, menen de deelnemers. Er zijn natuurlijk bepaalde aanpassingen nodig om rekening te houden met de werkelijkheid op het terrein en de externe omstandigheden. Maar wie wil niet terugkeren naar meer menselijke dimensies op een ogenblik waarop de crisis enkele grote bedrijven van de geglobaliseerde markt in elkaar doet zakken?

De productie geleidelijk onafhankelijker maken van fossiele hulpbronnen? Ja, natuurlijk: wij moeten koolstofvrij worden. Dat spreekt voor zich. Goed, er is natuurlijk meningsverschil mogelijk over de manier waarop, maar het is beslist de juiste richting. Desnoods door zich te laten betalen in koolstofeenheden, zoals een vindingrijke deelnemer voorstelt.

De productie geleidelijk onafhankelijker maken van fossiele hulpbronnen? Ja, natuurlijk: wij moeten koolstofvrij worden. Dat spreekt voor zich. Goed, er is natuurlijk meningsverschil mogelijk over de manier waarop, maar het is beslist de juiste richting. Desnoods door zich te laten betalen in koolstofeenheden, zoals een vindingrijke deelnemer voorstelt.

VOEDING

Kijk in uw bord!

Deze workshop is voor sommigen een cultuurschok. Gangbare ideeën worden in vraag gesteld, zelfs enkele dogma's moeten eraan geloven.

Eerste teaser: dierlijke voedingsmiddelen (vlees en melkproducten) definitief uit ons bord bannen? Er is geen consensus hierover. Mochten we al eens beginnen met de hoeveelheden te beperken tot wat gezond is voor ons, zoals het er vroeger aan toeging.

Daarna kunnen we doorheen heel de productieketen zoeken naar de energie-afwijkingen. We moeten er daarbij op toezien dat de vervangende voedingsmiddelen de pest niet door de cholera vervangen. In de zaal spreidt het gezond verstand zich uit als een mooi laagje boter op een sneetje brood. Bravo ook voor de Waalse en Brusselse kantines die hier en daar de weg tonen door de nieuwe 'goede maaltijd' te promoten.

Tweede teaser: bio op alle niveaus. Dit keer is het zover: de a priori's zijn

Een levenscyclusmanagement C2C (from cradle to cradle), ook dat is puur gezond verstand wanneer men zich ongerust maakt over de uitputting van de hulpbronnen van de planeet. Recyclage dateert niet van gisteren. Er zijn grenzen aan het recycleren, maar we kennen ook al de grote mogelijkheden.

In deze workshop is men het eens over de grote lijnen, mits enkele technische kanttekeningen. Overeenstemming over algemene principes voor een verre toekomst is makkelijker dan consensus over maatregelen die een directe impact hebben op onze leefomstandigheden... Zeker wanneer men er, zoals politici, verantwoording voor moet afleggen.

En zo komen we bij een cruciaal probleem voor de politieke besluitvorming. In zowat alle besproken domeinen – productie van goederen of energie, industriële reconversie, enz. – lijkt het vanzelfsprekend dat wij, zodra de grote keuzes gemaakt en doorgevoerd zijn, daarna nog moeilijk terug zullen kunnen. De beweging zal onomkeerbaar worden. En dat maakt ons een beetje bang. Het is aan de politici om hun verantwoordelijkheid op te nemen, en een beleid voor te stellen op basis van een maatschappelijk gewenst toekomstbeeld. Maar de risico's moeten we er bij nemen...

terug. Wie heeft gezegd dat bio in alle opzichten goed was? De argumenten barsten los, vaak relevant, soms iconoclastisch. Men zal echter eens te meer kiezen voor de middenweg: ondersteuning van de plaatselijke productie en van de duurzame landbouw (wat is dat trouwens?). Op deze basis kunnen wij verder bouwen, ook al beseffen wij meteen dat dit mooie idee een prijs heeft die wij zullen moeten betalen. Daarom kunnen wij ons in deze fase moeilijk voorstellen wat er in 2050 op de Belgische borden komt...

Volgt dan de derde teaser, als ultieme provocatie: lang leve de GGO's! En daar keert iedereen naar zijn kamp terug. De argumenten stellen zich in slagorde op. Wij kennen ze. Zij lijken onverzoebaar. Of zoals Pierre Radanne het diezelfde ochtend zei: "Wij aanvaarden genetisch gewijzigde producten in onze apotheek, maar wij weigeren ze in ons bord..."

Smakelijk!

